

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ЛУПАК НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 378:373.091.12.011.3-051:7]:005.336.2:7.038.53

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ЗАСАДАХ ІНТЕРМЕДІАЛЬНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Тернопіль – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України
Терещук Григорій Васильович,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, перший проректор.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Іванова Тетяна Вікторівна,
Маріупольський державний університет, завідувач кафедри соціальних комунікацій;

доктор педагогічних наук, професор
Козир Алла Володимирівна,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, завідувач кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування;

доктор педагогічних наук, професор
Малихін Олександр Володимирович,
Інститут педагогіки НАПН України, завідувач відділу дидактики.

Захист відбудеться 19 березня 2021 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.03 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

Із дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті <http://www.tnpu.edu.ua> та в науковій бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий 18 лютого 2021 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Мешко Г. М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Освіта третього тисячоліття спрямована на посилення принципу гуманізації навчання й виховання, створення сприятливих умов для інтелектуального та духовного розвитку особистості, активізацію пошуку нових ефективних форм комунікації. Сьогодні особливої актуальності набуває проблема утвердження людини в суспільному житті та професійній діяльності. У цьому контексті новітні тенденції розвитку вищої освіти варто розглядати крізь призму необхідності підготовки високопрофесійного компетентного фахівця, здатного успішно конкурувати в сучасних реаліях медіакультурного простору, що швидко змінюються.

В умовах оновлення освітньої комунікативної парадигми (переходу зі «знаннєвого» підходу на особистісно орієнтований із забезпеченням гармонійного співвідношення індивідуальних, професійних і творчих рис особистості) потребує набуття особливого статусу мистецька освіта, оскільки саме в ній закладені унікальні можливості перенесення культурного досвіду людства в площину практичної педагогіки. Як самостійна галузь професійної освіти з обґрунтованими теоретичними, методологічними та методичними засадами вона постає важливим вектором розвитку духовної особистості, її чуттєвих форм пізнання.

Пріоритетним напрямком мистецької освіти є підготовка кваліфікованих фахівців, здатних до інноваційної комунікативної діяльності. У період модернізації української школи змінюється характер професійних ролей вчителя мистецьких дисциплін від інформаційних до компетентісно-комунікативних. Учитель мистецтва постає агентом змін, фасилітатором, консультантом. Це – неординарна обдарована особистість, здатна критично й творчо мислити, готова до ефективної комунікативної взаємодії з суб'єктами (медіасуб'єктами) та об'єктами (медіаоб'єктами) художньої комунікації для досягнення найвищих результатів у професійній діяльності, активно використовувати соціальні мережі, аналізувати інформацію, яка надходить з різних медіаканалів, досконало володіти навичками вербального та невербального спілкування, виявляти ініціативу та підприємливість.

У закладах вищої освіти, що здійснюють підготовку вчителів мистецьких спеціальностей, основна увага приділяється формуванню фахових компетентностей, а комунікативні, які вважаються загальними, мають переважно другорядний статус в освітньому процесі. Це часто виявляється у неспроможності вчителя зацікавити учнів навчальним матеріалом, донести їм ціннісний потенціал мистецької інформації, організувати сприятливе освітнє середовище, наповнене динамікою слів, гармонією кольорів і звуків, пластикою рухів. Саме в такому середовищі художні образи є носіями смислів, а комунікативний процес набуває ознак педагогічного перформансу.

Незважаючи на тенденцію поширення в освітньому середовищі медійних ресурсів різного типу, вчителі мистецьких дисциплін у своїй професійній діяльності використовують інформаційний потенціал медіа-мистецтва неповною мірою. Адже завдяки педагогічному спілкуванню в мистецькому медіапросторі людина здійснює пошук власної ідентичності через осмислення суб'єктивного смислу текстів культури, які утворюють особливий тип знакової системи – медіакультуру – зі специфічним інформаційним кодом. Як наслідок – відбувається процес формування

поліхудожнього мислення особистості, детермінований інтермедіальним ресурсом комунікації. Інтермедіальність як специфічна форма художньої інтеграції, що виявляється в комунікативній міжсуб'єктній взаємодії, поєднанні семіотичних кодів різних знакових систем, єдності сприйняття людиною різних видів комунікативних сигналів за допомогою різних інформаційних каналів, має на меті закласти основи цілісного уявлення про мистецтво, культуру, суспільство, комунікацію, мислення та сформуванню власне ставлення до законів їх розвитку.

Проблема формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей досліджувалася багатьма вченими-педагогами. Наукові праці Л. Ашиток, Н. Бібік, М. Бровко, О. Дубасенюк, А. Козир, О. Комаровської, Л. Масол, О. Овчарук, В. Орлова, О. Отич, Г. Падалки, О. Рудницької, О. Щолокової та інших авторів розкривають основи компетентнісного підходу у фаховій підготовці майбутнього педагога й доводять, що ця проблема є актуальною та потребує різновекторного та поглибленого вивчення.

Методичні засади впровадження нових комунікативних практик, зокрема в освітньому середовищі закладів вищої освіти, висвітлені у працях Л. Бахман, Р. Болайто, Д. Бургун, Р. Гуревич, І. Дичківської, М. Каденія, І. Ковальчука, А. Палмер, О. Просіної та ін. Особливості підготовки педагогічних кадрів до розробки та застосування інноваційних комунікативних технологій в освітньому процесі досліджували С. Вітвицька, І. Гавриш, Н. Зражевська та ін.

З урахуванням стрімкого розширення інформаційно-комунікативного потоку педагогічна освіта, зокрема мистецька, повинна долучитися до інтермедіального дискурсу, який наразі активно функціонує лише в царині літературознавчих і мистецтвознавчих студій. Проте медіаосвіта як окрема галузь утвердилася на ґрунті інноваційних педагогічних досліджень і впроваджень у форматі Навчальної програми «Медіаосвіта (медіаграмотність)» для студентів закладів вищої освіти, педагогічних та науково-педагогічних працівників, розробленої Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти та Академією української преси.

Комплексним дослідженням феномена медіа в історичному, культурологічному, філософському, соціологічному, мистецтвознавчому, педагогічному аспектах займалися В. Біблер, Н. Кириллова, Ю. Крістева, Ю. Лотман, Д. Мак-Квейл, М. Маклюен, Г. Онкович, Б. Потятиник, В. Різун, О. Федоров, Є. Цимбаленко, А. Черних, Е. Шестакова та ін. В основі аналізу – класичні види художньої культури, а також ті медіа, які стали феноменами технічного прогресу епох модерну і постмодерну (преса, радіо, кіно, телеграф, фотографія, супутникове телебачення, відео, Інтернет, соціальні мережі тощо).

Питання медіаосвіти, формування медіакомпетентності особистості сьогодні перебувають у центрі уваги значної кількості науково-педагогічних досліджень. Вагомий внесок у розв'язання цього завдання зробили О. Волошенюк, Н. Духаніна, Т. Іванова, Л. Найдьонова, О. Олексюк, Г. Онкович, Н. Рижих, А. Сулім, О. Федоров, І. Чемерис та ін.

У просторі медіакультури, у площині дидактики на перетині сучасних тенденцій теорії комунікації, теорії медіа, теорії інтермедіальності визріли необхідні умови для функціонування нової педагогічної технології – інтермедіальної, яка постає особливим способом організації комунікативної діяльності суб'єктів освіти з

набуття досвіду художнього пізнання дійсності через синхронізацію мистецької інформації, отриманої різними медіаканалами.

Дослідницькі надбання українських (В. Будний, Т. Бовсунівська, Л. Генералюк, М. Ільницький, С. Маценка, М. Наєнко, В. Просалова, Г. Сиваченко, Е. Циховська та ін.) і зарубіжних (В. Вольф; Л. Елестрьом, К. Єнсен, Н. Зільберман, Ю. Мюллер, І. Раєвські, М. Пунці, Н. Тишуніна, О. Тімашков, А. Хамінова, А. Ханзен-Льове, Й. Шрьотер та ін.) учених у тлумаченні інтермедіальності різновекторні та багаторівневі, проте всі вони зводяться до розуміння цього феномена як взаємодії семіотичних кодів гетерогенних структур у просторі культури.

Аналіз досліджень зазначених вище авторів засвідчує актуальність проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей із урахуванням медіакультурної динаміки, особливо в умовах дистанційного навчання як (інколи) єдино можливого способу комунікації в глобальному інформаційному середовищі. Проте окреслена проблема в системі мистецької освіти не розглядалася як пріоритетна, а в контексті інновацій не була предметом наукового осмислення.

Значущість проблеми посилюється виявленими *суперечностями* між:

- потребами суспільства у висококваліфікованих педагогічних працівниках, готових до ефективної професійної діяльності інноваційного характеру із застосуванням медіаресурсів в умовах становлення Нової української школи, та недостатньою наповненістю навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей у закладах вищої освіти;

- необхідністю реалізації компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології та недосконалістю науково-методичного супроводу такої підготовки;

- об'єктивно зростаючою потребою у формуванні комунікативної компетентності вчителів мистецьких дисциплін, яким притаманне поліхудожнє мислення, і недостатньою спрямованістю їх професійної підготовки на осмислення інтегративного характеру мистецтва й медіа;

- необхідністю систематичної участі майбутніх учителів мистецьких спеціальностей у навчально-творчій діяльності, активній комунікативній взаємодії на заняттях з фахових дисциплін та епізодичністю такої практики в традиційно організованій системі професійної підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей;

- важливістю формування сучасної людини Культури з високорозвиненим поліхудожнім мисленням, інтегративними художньо-комунікативними навичками та вузькопрофільною інформаційною спрямованістю змісту фахової підготовки майбутнього вчителя.

Актуальність зазначеної проблеми, недостатній рівень її вивчення у педагогічній теорії і практиці, необхідність подолання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційної роботи **«Теорія і практика формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в межах комплексних наукових тем «Особистісно-професійний розвиток

педагога в процесі підготовки до інноваційної діяльності» (державний реєстраційний номер 0111U001332) та «Імперативи духовного розвитку творчої особистості в сучасній Україні» (державний реєстраційний номер 0118U003131) Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Тему дисертації затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 7 від 26 грудня 2018 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 1 від 29 січня 2019 р.).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів мистецьких спеціальностей у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – педагогічна система формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології.

Мета дослідження полягає у створенні й обґрунтуванні педагогічної системи та експериментальній перевірці ефективності інтермедіальної технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

Відповідно до поставленої мети сформульовано основні **завдання дослідження**:

1. З позицій сучасних вимог і методологічних підходів визначити зміст і структуру комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

2. З'ясувати сутність і значення феноменів «комунікація», «художня комунікація» і «медіакомунікація» у контексті модернізації мистецької освіти.

3. Обґрунтувати концепцію формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології.

4. Спроекувати модель педагогічної системи формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології.

5. Розробити авторську інтермедіальну технологію як інноваційну стратегію і тактику формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

6. Визначити організаційно-педагогічні умови і систематизувати традиційні та специфічні форми, методи, засоби інтермедіальної технології.

7. Експериментально перевірити ефективність інтермедіальної технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

Провідна ідея дослідження полягає в тому, що система формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології як комплексна багаторівнева структура реалізується в умовах художньо-інтегративного середовища, в якому активується міжсуб'єктна, міжмистецька, міждисциплінарна, міжмедійна взаємодія, інтегруються сучасні педагогічні технології, комунікативні практики, стимулюється творчий розвиток особистості, її професійне зростання. Інтермедіальна

комунікативна діяльність постає важливим чинником формування професійної компетентності педагога.

Концепція дослідження характеризує основні конструкти теоретико-методологічних засад педагогічної системи формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей через упровадження інноваційної технології – інтермедіальної. Основні концептуальні положення системи формування комунікативної компетентності представлені на методологічному, теоретичному, технологічному рівнях дослідження.

Методологічний рівень відображає взаємодію підходів: *діалектичного* (розуміння дидактичних процесів, подій і явищ у безперервному русі й розвитку), *герменевтичного* (осмислення комунікативного процесу як діалогу культур), *синергетичного* (пізнання загальних принципів самоорганізації педагогічних, мистецьких, соціокультурних та ін. систем, яким властива відкритість, нелінійність, неврівноваженість), *системного* (виявлення структурних компонентів педагогічної системи формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей); *компетентнісного* (визначення функціональних можливостей учасників педагогічного процесу); *культурологічного* (пов'язаного з потребою виховання людини Культури та необхідністю формування конкурентоспроможного фахівця), *семіотичного* (розуміння механізмів продукування знаків і значень в соціокультурному середовищі, їх інтерпретації в процесі комунікативних дій), *інтегративного* (врахування специфіки міжмистецької взаємодії, вербального і невербального, мережевого спілкування); *інтермедіального* (створення художньо-інтегративного освітнього середовища з домінуванням інтерактивних технологій). Методологічний концепт авторської педагогічної системи ґрунтується на таких принципах: *взаємодії* суб'єктів і об'єктів комунікативного процесу; *гуманізації*, що виявляється у толеруванні людської гідності та процесу пізнання природи і світу; *цілісності*, що передбачає узгодженість змісту мистецьких дисциплін, форм, методів, засобів інтермедіальної комунікативної діяльності; *творчої активності*, що виявляється у комунікативних діях і забезпечує динамічну платформу для спілкування і співпраці, творчого пошуку; *емоційності*, який відображає сутність процесу художнього пізнання, пов'язаного з емоціями, враженнями, переживаннями тощо; *наочності*, що виявляє логіку пізнання від чуттєвих форм відображення дійсності до абстрактно-логічних; *рефлексивності*, який передбачає здатність розуміти, аналізувати, адекватно оцінювати власну діяльність.

Теоретичний рівень ґрунтується на положеннях теорій комунікації, медіаосвіти, інтермедіальності та водночас визначає сукупність базових понять і категорій, дефініцій, без яких неможливе розуміння сутності досліджуваного явища. Базовими є засади педагогічної інноватики, компетентнісного підходу в освіті, теорія діалогу культур, теоретичні положення про взаємодію суб'єктів художньо-комунікативної діяльності (педагогічне спілкування), теоретичні основи сутності професійного творчого розвитку особистості, алгоритму комунікативних моделей і педагогічних технологій, теоретичні й методологічні засади професійної культури. Теоретичні положення дослідження увиразнюють фундаментальні праці з психології, семіотики, компаративістики, мистецтвознавства.

Технологічний рівень співвідносний із педагогічним мистецтвом (технологія як мистецтво – вчення про майстерність), засвідчує здатність ефективно здійснювати професійну діяльність, виявляючи високий рівень майстерності. Технологічність освітнього процесу (системність, концептуальність, науковість, оптимальність, алгоритмічність, діагностичність, ієрархічність, відтворюваність) забезпечує ефективність застосування комплексу відібраних методів, спрямованих на запланований результат. Технологічний концепт відображає злагодженість процесу формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, тобто організацію інтермедіальної комунікативної діяльності (інтермедіальна технологія), що виявляється в структурі функціонально-організованого цілісного процесу (педагогічної системи) у взаємодії основних етапів: підготовчого, формувального, оцінювального, підсумкового з урахуванням інноваційних тенденцій (міждисциплінарність, інтегративність), фіксується у рівнях сформованості комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецтва.

Гіпотеза дослідження. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей буде успішним за умови впровадження педагогічної системи, побудованої на засадах інтермедіальної технології, що охоплює концептуально-цільовий, технологічний, діагностично-результативний блоки. Загальна гіпотеза дослідження конкретизується у часткових припущеннях щодо можливості підвищення якості процесу формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, якщо:

1) взаємодія учасників педагогічного спілкування здійснюватиметься в умовах художньо-інтегративного середовища, в якому відбувається символічно-образний обмін художньою інформацією;

2) художньо-комунікативний процес організовуватиметься шляхом інтеграції традиційних і нових медіа;

3) комунікативна діяльність реалізовуватиметься поетапно та систематично через цілепокладання, управління, діагностику, оцінювання, рефлексію;

4) комунікативна діяльність охоплюватиме академічну, художню та медійну комунікації;

5) пріоритетними комунікативними практиками будуть інтермедіальні.

Для вирішення поставлених завдань використовувалися такі **методи дослідження**: *теоретичні*: аналіз філософських, соціологічних, культурологічних, мистецтвознавчих, психологічних, педагогічних наукових знань, нормативної документації і навчальних видань із проблеми професійної підготовки педагогічних працівників і вчителів мистецтва, зокрема; системний і функціональний аналіз, порівняння, абстрагування, моделювання, класифікація, систематизація та узагальнення теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів мистецтва – для з'ясування сучасного стану проблеми в теорії і практиці, обґрунтування концепції та моделі педагогічної системи формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології, виявлення організаційно-педагогічних умов, удосконалення змісту й відбору ефективних форм, методів і засобів комунікативної діяльності; *емпіричні*: педагогічне спостереження (пряме, опосередковане, довготривале, фіксоване) – для виявлення особливостей творчої комунікативної

діяльності студентів і учнів; експертні оцінки, узагальнення незалежних характеристик, бесіди, інтерв'ю, анкетування, есе, творчі роботи, контрольні роботи (усні й письмові), тестування – з метою діагностики рівнів комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний) – для перевірки ефективності інтермедіальної технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей; *статистичної та аналітичної обробки даних* – для проведення кількісного та якісного аналізу параметрів, отриманих у процесі педагогічного експерименту, підтвердження достовірності його результатів щодо ефективності та дієвості інтермедіальної технології.

Теоретичною основою дослідження є ідеї та теорії, які стосуються: гуманітарної і педагогічної освіти загалом, підготовки вчителів мистецтва та їхньої комунікативної компетентності, зокрема; медіаосвіти й інтермедіальності в мистецтві; світоглядної та психологічної сутності проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

У дослідженні враховані теоретичні положення, висвітлені у працях відомих вчених щодо: *модернізації* змісту гуманітарної освіти у вищій школі (В. Адольф, В. Андрущенко, І. Бех, Р. Болайто, Т. Вагнер, С. Вітвицька, В. Кремень, О. Малихін, Н. Ничкало, С. Ніколаєнко, О. Савченко та ін.); *упровадження освітніх технологій* у педагогічний процес закладів вищої освіти (В. Беспалько, А. Нісімчук, О. Падалка, О. Пехота, Г. Селевко, Г. Терещук, О. Шпак, О. Янкович, Л. Ярошук та ін.); *професійної підготовки* вчителів мистецтва (О. Гайдамака, А. Козир, Л. Масол, М. Мельник, В. Мовчан, В. Орлов, Г. Падалка, О. Просіна, Т. Рейзенкінд, О. Рудницька, Б. Юсов та ін.); *формування комунікативної компетентності* майбутніх учителів мистецтва (Л. Ашиток, М. Бровко, Л. Василевська-Скупа, Н. Гузій, О. Дубасенюк, І. Когут, О. Овчарук, Є. Проворова, В. Яцзюнь та ін.).

Теоретичне обґрунтування науково-методичного інструментарію для формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей здійснювалося на основі всебічного аналізу фундаментальних категорій: *комунікації* (Ф. Бацевич, О. Берегова, Д. Бургун, Р. Вердербер, Ю. Габермас, Д. Гавра, Е. Гріффін, О. Дзьобань, Р. Йохансен, Д. Камерон, Р. Крейг, Г. Онуфрієнко, Г. Почепцов, М. Прищак, Д. Слек, С. Черепанова, А. Черневич, О. Яшенкова та ін.); *педагогічної комунікації* (Н. Волкова, І. Зязюн, Т. Левченко, О. Малихін та ін.); *художньої комунікації* (Б. Асаф'єв, О. Берегова, А. Козир, О. Комаровська, Л. Кондрацька, М. Крупа, І. Кулка та ін.); *медіакомунікації* (О. Барішполець, Т. Іванова, Н. Кириллова, М. Маклюєн, Г. Онкович, Г. Почепцов, В. Різун, А. Сулім, О. Федоров, Є. Цимбаленко та ін.); *семіотики* (Ф. де Соссюр, Ч. Пірс, Ю. Лотман); *інтермедіальності* (В. Будний, В. Вольф, Л. Генералюк, М. Ільницький, С. Маценка, Ю. Мюллер, В. Просалова, І. Раєвські, Н. Тишуніна, О. Тімашков, А. Хамінова, А. Ханзен-Льове, Е. Циховська, Й. Шрьотер та ін.).

Світоглядно-психологічне обґрунтування проблеми комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей базується на теоріях *емоційного інтелекту* (Д. Гоулман), *психоаналізу* (Е. Фромм, С. Деллінгер), *когнітивного дисонансу* (Л. Фестінгер), *рефлексії* як особливого виду самопізнання й

освоєння людиною довкілля (Л. Мар'їна, Л. Скорич та ін.), *становлення й розвитку творчої особистості* (І. Зязюн, С. Кононець, Р. Серьожникова та ін.).

Експериментальною базою дослідження були заклади вищої освіти України, в яких здійснюється професійна підготовка майбутніх учителів мистецьких спеціальностей першого рівня вищої освіти зі спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво), 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) галузі знань 01 (Освіта/Педагогіка) та підготовка фахівців (частково) галузі знань 02 «Культура і мистецтво» зі спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», 024 «Хореографія», 025 «Музичне мистецтво», 026 «Сценічне мистецтво», а саме: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Донбаський державний педагогічний університет, Львівський національний університет імені Івана Франка, Рівненський державний гуманітарний університет, Закарпатська академія мистецтв, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. В педагогічному експерименті брали участь 411 студентів, з них 225 у констатувальному та 186 у формувальному етапах.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в тому, що *вперше:*

розроблено й обґрунтовано концепцію формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, в якій сконцентровано засади інтермедіальної технології у вигляді трьох базових концептів: *методологічному* (відображає взаємозв'язок і взаємодію підходів: діалектичного, герменевтичного, синергетичного, системного, компетентнісного, культурологічного, семіотичного, інтегративного, інтермедіального); *теоретичному* (визначає сукупність базових понять і категорій, дефініцій і теорій, без яких неможливе розуміння сутності досліджуваного явища, ґрунтується на засадах педагогічної інноватики, теорії діалогу культур, теоретичних положеннях про взаємодію суб'єктів художньо-комунікативної діяльності, сутність професійного творчого розвитку особистості майбутнього вчителя мистецтва); *технологічному* (співвідносний з професійною майстерністю (мистецтвом) педагога (технологія як мистецтво – вчення про майстерність), відображає злагодженість процесу формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, організацію інтермедіальної комунікативної діяльності);

обґрунтовано педагогічну систему формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології, яка охоплює конструктивні компоненти (концептуально-цільовий, технологічний, діагностично-результативний блоки та їхнє змістове наповнення), рівні сформованості комунікативної компетентності (високий, достатній, середній, низький), організаційно-педагогічні умови та етапи (підготовчий, формувальний, оцінювальний, підсумковий), зміст, форми, методи і засоби формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей;

створено як окремий функціональний компонент педагогічної системи формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей нову педагогічну технологію – інтермедіальну. Вона забезпечує

набуття майбутніми учителями мистецтва здатності до комунікації інноваційного типу і розгортається в умовах художньо-інтегративного освітнього середовища за допомогою різних комунікативних каналів (медіа). Ця технологія побудована на інноваційному теоретико-методологічному підході – інтермедіальному, котрий сприяє розширенню комунікативного світогляду особистості майбутнього вчителя через синхронізацію комунікативних сигналів, що надходять різними медіаканалами;

визначено організаційно-педагогічні умови ефективного функціонування інтермедіальної комунікативної діяльності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей у закладах вищої освіти (спонукання майбутніх учителів мистецьких спеціальностей до творчого самовираження через створення художньо-інтегративного освітнього середовища, залучення майбутніх учителів мистецьких спеціальностей до інтермедіальної комунікативної діяльності, оптимальне поєднання теоретичного і практичного (комунікативного) чинників в опануванні мистецьких дисциплін, апробація і створення нових комунікативних практик);

удосконалено критерії й показники рівнів сформованості комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей; зміст, форми, методи та засоби формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей з урахуванням педагогічного потенціалу інтермедіальної технології.

Досліджено сутність і виявлено специфіку феноменів «художня комунікація», «медіакомунікація», «інтермедіальна технологія», «художньо-інтегративне середовище» в контексті мистецької педагогіки.

Подальшого розвитку набула дефініція поняття комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей у системі професійної педагогічної компетентності відповідно до тенденцій модернізації освітньої галузі «Мистецтво».

Практичне значення дослідження полягає в тому, що авторську інтермедіальну технологію реалізовано в закладах вищої освіти для формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей. За результатами дослідження розроблено елективний курс «Інтермедіальні технології», запропонована авторська методика викладання курсу «Освітні технології» для мистецьких спеціальностей з урахуванням специфіки освітньої мистецької галузі та особливостей інтермедіальної комунікативної діяльності майбутнього вчителя. Матеріали дослідження можуть використовуватися при вивченні курсів «Методика музичного виховання», «Методика викладання образотворчого мистецтва і дизайну», «Методика навчання мистецької освітньої галузі», «Теорія і методика викладання художньої культури», «Сучасні інформаційно-комунікаційні технології», «Інноваційні освітні технології», «Основи медіаграмотності» та ін.

Матеріали дослідження, його висновки та положення мають міждисциплінарний характер і можуть застосовуватись у процесі вивчення здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти навчальних дисциплін «Психологія і педагогіка вищої школи», «Психологія художньої творчості», «Інтермедіальні студії», «Медіадидактика» та ін.

Фактологічний матеріал, джерельна база, методичний інструментарій дослідження можуть слугувати підґрунтям для наукових розвідок і творчих пошуків

студентів, магістрантів, аспірантів, докторантів з проблем інноваційних тенденцій розвитку професійної підготовки майбутніх учителів.

Упровадження результатів дослідження. Результати дослідження впроваджено у практику підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка про впровадження № 44 від 15.09.2020 р.), Донбаського державного педагогічного університету (довідка про впровадження № 68-20-616/1 від 08.10.2020), Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка про впровадження №3185-У від 19.11.2020 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка про впровадження № 01-07/805 від 18.09.2020 р.), Закарпатської академії мистецтв (довідка про впровадження від 13.03.2020 р.), Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (довідка про впровадження № 1497/24 від 07.10.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Результати дисертаційного дослідження отримано автором самостійно в повному обсязі. У наукових статтях, які опубліковано у співавторстві, особистим внеском є висвітлення: [17] – комунікативного аспекту мистецької освіти; [22] – особливостей медіакомунікації в освітньому середовищі; [23] – проблеми кластерного аналізу для дослідження освітніх явищ і процесів; [24] – організаційно-педагогічних умов ефективного функціонування інтермедіальної комунікативної діяльності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей; [48] – особливостей інтерактивного навчання, найбільш поширених у педагогічній практиці методів та прийомів інтерактивних технологій; [50] – сутності й пріоритетності компетентнісного потенціалу сучасного вчителя. Ідеї співавторів у дисертації не використовувалися.

Вірогідність і аргументованість наукових висновків і результатів дисертації забезпечуються: науково-теоретичною обґрунтованістю основних положень дослідження; узгодженістю компонентів педагогічної системи формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології; раціональним поєднанням теоретичних, емпіричних і статистичних методів дослідження; науково обґрунтованим підходом до планування, організації та проведення педагогічного експерименту, аналізу й інтерпретації емпіричних даних; багаторічним досвідом педагогічної, науково-педагогічної, художньо-творчої діяльності у закладах загальної середньої та вищої освіти, пов'язаним із професійною підготовкою майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, а також майбутніх учителів для початкової та середньої ланки закладів загальної середньої освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження апробовано на науково-практичних конференціях і фестивалях різних рівнів: *міжнародних*: «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Київ-Умань, 2008); «Освітні вимірювання в інформаційному суспільстві» Київ, 2010); «Модернізація педагогічної освіти як основа інтенсифікації професійної та світоглядно-методологічної підготовки вчителя сучасної школи» (Дрогобич, 2014); «Психологія та педагогіка сучасності: проблеми та стан розвитку науки і практики в

Україні» (Львів, 2016); «VII Міжнародний фестиваль «Світ Психології»» (Київ, 2017); «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2017, 2018); «VII International Chelpanov's Reading» (Київ, 2018); «VIII International Chelpanov's Reading» (Київ, 2019); «Сучасний рух науки» (Дніпро, 2018); «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав-Хмельницький, 2018); «Мистецтво у нелінійному просторі» (Тернопіль, 2018); *Modern educational space: the transformation of national models in terms of integration* (Leipzig, 2018); «Key issues of education and sciences: development prospects for Ukraine and Poland» (Stalowa Wola, 2018); «Way to science» (Morrisville, 2018); «Наука та освіта в умовах трансформації суспільства» (Дніпро, 2018); «Нова українська школа: теорія і практика реалізації інтегрованого підходу» (Тернопіль, 2018); «Стан та перспективи розвитку педагогіки та психології в Україні та світі» (Київ, 2018); «Вплив досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства» (Харків, 2019); «Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: літні диспути» (Дніпро, 2019); «Освіта і наука в мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку» (Дніпро, 2019); «Scientific achievements in terms of transformation» (Berlin, 2019); «The Problems of Empirical Research in Psychology and Humanities» (Krakov, 2020); «Професійна компетентність учителя Нової української школи: формування, розвиток та удосконалення» (Тернопіль, 2020); «Актуальні наукові дослідження в сучасному світі» (Переяслав, 2020); *всеукраїнських*: «Освіта і наука в умовах глобальних трансформацій» (Дніпро, 2018); *регіональних*: «Підготовка майбутніх учителів до реалізації державного стандарту початкової загальної освіти» (Тернопіль, 2013); «Теоретико-методологічні основи виховання творчої особистості в умовах позашкільного навчального закладу» (Тернопіль, 2014).

Результати дисертації висвітлено у 50 публікаціях, з яких 1 одноосібна монографія; 1 зарубіжна монографія у співавторстві; 5 навчально-методичних посібників; 26 наукових статей, в тому числі 17 у наукових фахових виданнях України, 9 у закордонних періодичних виданнях, у тому числі 1 – у виданні, віднесеному до наукометричної бази Scopus, 1 – Web of Science; 17 у матеріалах науково-практичних конференцій і семінарів.

Кандидатська дисертація на тему «Художня та літературно-музична інтерпретації образу Мазепи (епопея Б. Лепкого «Мазепа» та опера П. Чайковського «Мазепа») була захищена у 2007 році в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (спеціальність 10.01.05 – порівняльне літературознавство). Матеріали кандидатської дисертації у докторській дисертації не використовувалися.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, переліку умовних позначень, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (922 найменування (79 іноземними мовами)), 10 додатків на 110 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 610 сторінок, основний зміст викладено на 415 сторінках. Роботу ілюстровано 25 таблицями і 15 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, викладено основні положення концепції, сформульовано гіпотезу, методи дослідження; схарактеризовано наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, подано відомості про їх апробацію та впровадження, визначено особистий внесок здобувача наукового ступеня.

У першому розділі **«Комунікативна компетентність майбутніх учителів мистецьких спеціальностей як педагогічна проблема»** з позиції компетентнісного підходу і чинних нормативних документів про освіту проаналізовано сучасні вимоги до вчителів мистецтва, розглянуто проблему формування їхньої комунікативної компетентності в контексті медіакультурного розвитку, окреслено дефінітивне поле базових понять дослідження, розкрито сутність і структуру комунікативної компетентності як важливого компонента професійної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

Аналіз законодавчих і нормативно-директивних документів, що визначають тенденції розвитку освітньої системи на сучасному етапі, та джерельної бази з проблеми дослідження дав підстави стверджувати, що ефективність реформування мистецької освіти детермінується низкою чинників, основним з яких є настанова освітньої політики держави на підготовку вчителя нової генерації. Професійна компетентність розглядається як інтегральна характеристика, яка охоплює знання, вміння, досвід, цінності, ставлення, мотивацію до взаємодії, інші особистісні риси майбутнього педагога задля ефективного проектування та здійснення професійної діяльності в умовах культурно-освітнього середовища, що безперервно змінюється.

Комунікативна компетентність учителя мистецтва є невід'ємним компонентом професійної компетентності, передбачає сформованість художньо-естетичного світогляду і художнього мислення; знання та вміння сприймати, перетворювати, зберігати, синхронізувати, використовувати художню інформацію; здатність добирати, аналізувати й синтезувати здобуті знання й застосовувати їх у професійній комунікативній діяльності для досягнення конкретних педагогічних цілей; навички безпосереднього та опосередкованого спілкування, зокрема в соціальних мережах з урахуванням інформативної спроможності численних медіаканалів, а також природних сенсорних комунікативних каналів; здатність до конструктивного діалогу з суб'єктами педагогічної діяльності (учнями, батьками, колегами та ін.) та вміння налагоджувати контакти зі співрозмовниками з метою самовираження кожного у спілкуванні; мотивацію до неперервного розвитку й саморозвитку через комунікацію з мистецтвом.

Проблема формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології перебуває в діапазоні дефінітивного поля базових понять «комунікація», «художня комунікація», «медіакунікація». Термін «комунікація» є носієм таких значень, як спілкування, повідомлення, інтеракція, зв'язок, процес обміну (думками, враженнями, пропозиціями, товаром тощо), діалог, полілог, гра; його стрижневим аспектом є взаємодія. Крізь призму взаємодії осмислюються зв'язки між комунікаційними і комунікативними системами, які забезпечують рух

(переміщення) інформації та її смислове наповнення й трансформацію в актах спілкування. Комунікація як майстерність взаємодії – це здатність особистості обмінюватися повідомленнями різного змісту, кодуючи й декодуючи інформацію з метою самовираження та встановлення контакту з суб'єктом (суб'єктами) спілкування.

Поняття художньої комунікації в мистецькій педагогіці вибудовується на розумінні здатності художньої мови як відповідної знакової системи фіксувати, зберігати, передавати інформацію інтелектуального та емоційного змісту, в якій закодований естетичний досвід людства. Художня комунікація розглядається як суб'єктивний процес кодування комунікантом власних смислів (ідеї, думки, почуття, переживання тощо) за допомогою художніх засобів і декодування цих смислів комунікатом шляхом сприйняття, розуміння й інтерпретації художньої мови (відповідної системи знаків) з метою пошуку спільних енергетично-естетичних ресурсів та можливості самовираження. Художня комунікація забезпечує оптимальну платформу для створення, передачі та засвоєння мистецької інформації, яка може транслюватися різними каналами зв'язку (медіа) і сприйматися окремо, послідовно або одночасно різними органами відчуттів (рецепторами). Часто комуніканти (митці), кодуючи повідомлення для глибшого смислового наповнення чи художньої виразності, поєднують дві або більше мистецькі мови (знакові системи). У такому випадку реципієнти мають змогу досягнути міжмистецьку взаємодію, що в науковому дискурсі називають інтермедіальністю.

Поняття «медіа» як засіб комунікації охоплює декілька аспектів: природний канал отримання інформації (аудіальний, візуальний, тактильний, смаковий, нюховий); технічний канал передачі інформації (радіо, телебачення, соціальні мережі, інтернет тощо); змістове наповнення інформації (художній текст, медіатекст). Враховуючи інтермедіальну природу мистецтва, декодовану віртуальними презентаціями, медіакомунікація тлумачиться як особливий вид художньої комунікації, орієнтований на масову аудиторію та на окремого споживача (реципієнта) через медіаканали. Такі канали зумовлюють суб'єкт-суб'єктний і суб'єкт-об'єктний обмін художньою інформацією, предметом якої є мистецтво та форми міжмистецької взаємодії.

Комп'ютеризація спричинила появу візуально-екранного тренду художньої комунікації як специфічного чинника естетичної моделі культури спілкування та розширила діапазон комунікативної компетентності сучасного вчителя мистецтва. Аби вчитель зумів постати носієм і транслятором медіакультурних кодів, йому необхідно оволодіти базовими навичками роботи з медіатекстами (здатність до сприймання, аналізу, інтерпретації, оцінки тощо). У процесі комунікативної діяльності майбутні вчителі мистецьких спеціальностей здійснюють пошуки художньої інформації в джерелах різного типу, обмінюються такою інформацією з учасниками комунікації в режимі онлайн і офлайн, критично аналізують художню інформацію (медіаканал, зміст повідомлення, авторство, контекст, обставина виникнення, мета створення, художні засоби тощо); досліджують художні тексти з урахуванням особливостей різних знакових систем (музичні, літературні, живописні, графічні, пластичні (танець, пантоміма), кінематографічні тексти) і специфічних форм її візуалізації (схеми, таблиці, карти, моделі, рисунки тощо),

розрізняють факти й вимисли, історичну правду й маніпуляції, пов'язану з артефактами; беруть участь у дискусіях з проблем мистецьких трансформацій, зокрема міжмистецької взаємодії (художніх дискурсах, що відбуваються на різних медіаплатформах), аргументують і відстоюють власну позицію, дослухаються до суджень, міркувань, висловлювань інших учасників освітнього процесу; кодують, декодують, аналізують художні медіатексти в історичному, загальномистецькому, культурному (міжкультурному, соціокультурному) контекстах із урахуванням дидактичних завдань, специфіки освітньої галузі, особливостей міжособистісних зв'язків; на основі здобутих знань здійснюють спроби створювати власні медіатексти різного формату; використовують медіаресурси для самовираження у спілкуванні й творчості.

З урахуванням особливостей мистецької освітньої галузі, яка розвивається в медіакультурному просторі, комунікативну компетентність майбутніх учителів мистецьких спеціальностей потрактовано як здатність особистості до безпосереднього та опосередкованого конструктивного спілкування з іншими суб'єктами (медіасуб'єктами) та об'єктами (медіаоб'єктами) художньо-творчої діяльності на основі власних психофізичних ресурсів і комплексних знань законів і принципів комунікації.

Цілісність комунікативної компетентності як певної системи визначається єдністю та взаємодією чотирьох компонентів: ціннісно-мотиваційного, інформаційно-змістового, алгоритмічно-діяльнісного, художньо-творчого (згідно з критеріями – аксіологічним, когнітивним, діяльним, креативним). Кожен компонент містить показники, за якими визначається рівень його (компонента) сформованості. У визначенні показників враховано чіткість змісту, можливість їх вимірювання; системність, гнучкість, адаптивність, здатність відобразити всі можливі зміни об'єкта; результативність та ефективність.

У другому розділі **«Концептуальні засади інтермедіальної технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей»** проаналізовано концепт інтермедіальності в гуманітарних науках; окреслено методологічні підходи до формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології; обґрунтовано сутність і основні аспекти інтермедіальної технології як педагогічної, доцільність її застосування в закладах вищої освіти; обґрунтовано авторську концепцію і принципи формування комунікативної компетентності.

Популярність терміна «інтермедіальність» у літературознавчих, мистецтвознавчих, культурологічних дослідженнях зумовлений сучасними потребами науки в обґрунтуванні цілісності знань, що передбачає подолання міждисциплінарних меж, а також потребами особистості, яка існує та розвивається у тісному контакті зі світом медіа.

Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології є педагогічною проблемою, розв'язання якої перебуває в площині дидактики зі специфічними для неї методами та способами пізнавальних дій, що акумулюються у відповідній методології. Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження означеної проблеми охоплює філософський, загальнонауковий, науково-педагогічний рівні, базується на

взаємопов'язаних наукових підходах: діалектичному, герменевтичному, синергетичному, системному, культурологічному, семіотичному, компетентнісному, інтегративному, інтермедіальному.

Діалектичний підхід спрямований на дослідження розмаїття мистецьких явищ і комунікативних подій у їхній єдності, дає змогу простежити розгортання художньо-комунікативного дискурсу в освітньому середовищі, у процесі якого виявляється взаємодія об'єктивного і суб'єктивного, раціонального та ірраціонального, реального та ірреального, свідомого та несвідомого елементів пізнання. Ключові поняття діалектики «взаємодія», «зв'язок», «відношення» відображають процеси взаємовпливу (взаємообміну) різних об'єктів і суб'єктів, що ведуть до зміни їхнього стану, або спричиняють виникнення інших.

Герменевтичний підхід увиразнює діалогічний характер процесів розуміння, що виявляється в різних формах обміну думками: діалогах, диспутах, дискусіях, дебатах тощо; висвітлює методологічний аспект розуміння предмета, цілей, змісту, технологій організації навчальної діяльності, безпосередньо пов'язаний з тлумаченням, поясненням і дослідженням культурних текстів; у площині мистецької освіти окреслює коло герменевтичних дій, які об'єднують учасників комунікативного процесу з метою розуміння художніх смислових констант, міжмистецької взаємодії.

Синергетичний підхід дає можливість сформувати педагогічну систему формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології як динамічний механізм, в якому синтезуються різногалузеві теорії, поєднуються різноаспектні фрагменти цілісного знання, перетинаються різноманітні інформаційні потоки, зливаються раціональні та ірраціональні, свідомі та позасвідомі способи осягнення довкілля. Комунікація як діалог людини зі світом постає дієвим способом запобігання нестабільності та хаосу. Під час педагогічного процесу (завдяки синергетичному потенціалу академічної спільноти), в якому суб'єкти комунікують із творами мистецтва, їхніми авторами, іншими суб'єктами, відбувається перебудова особистісного світосприйняття, супроводжувана зміною станів у ставленні до життя, до знань, до себе, до інших, у результаті чого здійснюється індивідуалізація особистості, пошук оптимальної комунікативної стратегії.

Системний підхід дає змогу розглянути процес формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології як цілісну систему, а також як підсистему загальної педагогічної системи професійної підготовки вчителя. Врахування основних положень системного підходу дає можливість вибудувати структуру комунікативної компетентності, компонентами якої є ціннісно-мотиваційний, інформаційно-змістовий, алгоритмічно-діяльнісний, художньо-творчий; сформувати художньо-інтегративне середовище закладу вищої освіти, в якому поєднується міжсуб'єктна, міжмистецька, міжмедійна взаємодія, спрямована на пізнання суб'єктами педагогічного процесу мистецьких явищ і на самопізнання через комунікацію з мистецтвом.

Компетентнісний підхід забезпечує набуття майбутніми вчителями готовності реагувати на зміни та швидко адаптуватися в медіакультурному середовищі;

окреслює необхідні умови для розвитку здатності застосовувати набуті знання, вміння й навички з основ комунікації в житті та професійній діяльності; дозволяє спроектувати та здійснити формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти на основі активного діалогу, творчої співпраці, педагогічної взаємодії та міждисциплінарного дискурсу; активізує оновлення технологічного забезпечення освітнього процесу шляхом упровадження новітніх комунікативних практик інтегрованого типу.

Культурологічний підхід сприяє розумінню комунікації як явища медіакультури; розширює світогляд майбутніх учителів мистецтва завдяки зверненню до зразків і традицій національної та світової культури через діалог культур; надає педагогічним феноменам загальнонаукового сенсу; забезпечує формування людини Культури: набувати культурологічних поглядів, соціальних компетентностей, ціннісних орієнтацій, засвоювати морально-етичні, естетичні норми і правила поведінки, реалізувати потребу в спілкуванні, розвивати креативні здібності з метою успішної життєдіяльності в єдиній європейській спільноті; сприяє трансформації естетичних ідей у медіакультурному та особистісному просторах.

Семіотичний підхід пов'язаний з аспектами продукування та інтегрування знаків у процесі комунікації, орієнтований на пошук універсальних структур (кодів) та їх інтерпретацію в будь-якому осмисленому тексті (повідомленні). Семіотичний підхід повертає увагу до художніх текстів як багатозначного знакового комплексу, допомагає осягнути знакову природу слів, образів, кольорів, звуків, жестів тощо.

Інтегративний підхід спрямовує комунікативну діяльність на створення принципово нового освітнього середовища – художньо-інтегративного, в якому здійснюється синтез знань і вищий рівень взаємодії – осмислення, що забезпечує їхню цілісність, а пріоритетними визначені різноманітні способи структурування змісту мистецьких дисциплін з урахуванням поєднання і взаємодії елементів цілісних систем; сприяє інтеграції естетичних знань і комунікативних умінь, розширенню досвіду засвоєння людиною наукової та художньої картин світу.

Інтермедіальний підхід надає педагогічному процесу інноваційності, інформативності, полісемантичності; активізує міжсуб'єктну взаємодію через комунікацію з мистецтвом; динамізує особистісний інтелектуально-творчий процес синхронізації художньої інформації для отримання нових знань і естетичного досвіду; наповнює освітню діяльність новим змістом шляхом поєднання різних знакових систем, використання двох або більше каналів зв'язку (медіа) в інформаційно-комунікативній діяльності, організації художнього дискурсу з участю зацікавлених суб'єктів педагогічної комунікації.

Теорія інтермедіальності як специфічна методологія охоплює три основні значення медіа: знакову систему (код культури – мова мистецтва), засоби масової інформації (комунікаційні технології), комунікативний канал (спосіб отримання і передачі інформації). У зв'язку з цим для розкриття сутності інтермедіальності як особливого типу відношень, котрі виникають між медіа, необхідно враховувати культурносеміотичний, медіатехнологічний, комунікативний аспекти, що яскраво виразняють міждисциплінарну взаємодію (табл. 1).

Аспекти інтермедіальності

Культурносеміотичний	Медіатехнологічний	Комунікативний
<i>Розуміння медіа</i>		
знакова система – носій інформації	матеріальний носій (технічні засоби масової комунікації), інформаційні, цифрові технології	комунікативний канал, спосіб передачі інформації
<i>Мета (наукова)</i>		
дослідження взаємодії семіотичних кодів різних знакових систем, взаємодії «людина – знакова система», «людина – художній образ»	дослідження взаємодії системи «людина – машина», функціонування інформаційних технологій у соціумі	дослідження комунікативної взаємодії учасників спілкування, аналіз системи «людина – людина»
<i>Мета (освітня)</i>		
формування поліхудожньої свідомості сучасної людини культури	формування медіаграмотності людини інформаційного суспільства	формування комунікативної компетентності педагога, студента, учня

Інтермедіальна технологія має різні рівні функціонування, й, відповідно, потрактування – від загальнонаукового до конкретно-предметного. На найвищому рівні, з вказівкою на універсальність, інтермедіальна технологія розглядається як спосіб організації комунікативного простору, в якому поєднуються (взаємодіють) різні форми медіа. На загальноінформаційному рівні інтермедіальна технологія – це спосіб організації (впорядкування) інформації, в якій поєднуються різні форми і формати медіа. Формат може бути визначений як тип презентації, проведення будь-якої події (онлайн-конференція, прямий ефір, публічний виступ, або розмір файлу, паперового аркуша тощо). На конкретно-предметному рівні (у площині мистецької освіти) окреслена технологія тлумачиться як процесуальний компонент освіти: спосіб організації комунікативної діяльності суб'єктів педагогічного процесу з метою створення художньо-інтегративного середовища для формування поліхудожнього мислення особистості в умовах інтерактивного навчання.

Концептуальною основою інтермедіальної технології в галузі мистецької освіти слугують теоретичні й методологічні положення про сутність інтермедіальності як особливої форми взаємодії суб'єктів художньої комунікації, семіотичних кодів знакових систем і комунікативних каналів (медіа). В основу побудови авторської концепції формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології покладена ідея розгортання змісту концепту інтермедіальності у системі педагогічного процесу в закладах вищої освіти. Концепція охоплює комплекс базових положень, які всебічно розкривають сутність і особливості функціонування педагогічної системи формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецтва на засадах інтермедіальної технології; систему поглядів на педагогічну комунікацію, яка розгортається в умовах художньо-інтегративного освітнього середовища; способи організації комунікативної діяльності, в якій учасники опрацьовують художню інформацію, інтегруючи семіотичні коди різних знакових систем, різні форми медіа та власний естетичний досвід.

Авторська концепція базується на дидактичних принципах, сукупність яких цілісно відображає процес формування комунікативної компетентності, забезпечуючи комплексний підхід до його ефективної реалізації. Це принципи *взаємодії, гуманізації, цілісності, творчої активності, емоційності, наочності, рефлексивності*, котрі є носіями означеної концептуальної ідеї, що ставлять конкретні вимоги до організації освітнього процесу.

Сутність принципу *взаємодії* виявляється у взаємозв'язках і взаємозалежності усіх компонентів комунікативної діяльності – об'єднанні тематизмом різних видів, жанрів і стилів творів мистецтва; взаємодії медіа, що транслюють певну художню інформацію різними каналами, інтегруванні засобів художньої виразності. Всі напрями взаємодії суб'єкт синхронізує у своїй уяві, вибудовуючи цілісний художній образ. Внаслідок цього формується соціокультурний досвід майбутнього вчителя, його художньо-естетичні знання, творчі вміння, світоглядні уявлення, емоційно-ціннісне ставлення.

Гуманістичний принцип популяризує ідею природовідповідності людини, що прагне до поглибленого самопізнання, самоактуалізації, естетичного ставлення до дійсності та ціннісного ставлення до мистецтва, до себе та до інших людей. Гуманістичні наміри учасників освітньої діяльності зливаються в багатоканальних потоках художньої комунікації, оновлюючи взаємозв'язок з природою через споглядання і сприймання барв, ліній, форм, звуків, інтонацій, конструкцій задля спільної мети – пошуку смислу мистецьких повідомлень та сенсу власного життя.

Принцип *цілісності* передбачає узгодженість і спрямованість змісту мистецьких дисциплін, форм, методів, засобів інтермедіальної комунікативної діяльності на формування поліхудожнього мислення особистості; виявляє суть мистецтва як системи з особливим способом буття, що віддзеркалюється в художніх образах, увиразнюючи універсальність художньої мови. Залучення майбутніх учителів до художньо-комунікативної діяльності дозволяє сприймати й оцінювати тексти культури з метою пошуку цілісного змісту творів мистецтва, а відтак – цілісної художньої картини світу.

Принцип *творчої активності* передбачає здійснення комунікативних дій задля вдосконалення професійної майстерності, оновлення її структурних елементів. Творча активність суб'єктів взаємодії, викликана інтересом до спільної справи та ціннісним ставленням до інших, забезпечує динамічну платформу для спілкування та співпраці за законами партнерства, де домінують взаємоповага, відкритість, творчі пошуки, діалоги, що вибудовуються у просторі смислової рівноправності.

Принцип *емоційності* відображає сутність процесу художнього пізнання, пов'язаного з емоціями, враженнями, переживаннями тощо. Виявляється у способах розуміння емоційних станів інших людей у спілкуванні, сприйнятті творів мистецтва через співпереживання. Реалізація цього принципу сприяє стресостійкості і мобільності поведінки, надає освітньому процесу легкості, гнучкості, виразності та яскравості, що є необхідною умовою художньої комунікації.

Принцип *наочності* виявляє логіку пізнання від чуттєвих форм відображення дійсності до абстрактно-логічних. Оптимальне використання наочності сприяє розвитку асоціативного, образного мислення. Завдяки останньому відбувається

художня комунікація, пізнання смислу художнього твору та мистецтва загалом, здійснюється ефективна художньо-творча діяльність. Принцип наочності тісно пов'язаний із використанням мультимедійних технологій, зокрема цифрових, що нині має багатофункціональний і наскрізний характер.

Принцип *рефлексивності* спрямований на осмислення майбутнім учителем своєї поведінки, вчинків, мотивів тощо, передбачає здатність розуміти, аналізувати, адекватно оцінювати власну педагогічну діяльність. Водночас цей принцип розглядається і в контексті рефлексивного сприймання творів мистецтва. Заглиблення у внутрішній світ почуттів і переживань, спричинене змістом мистецького твору, уможливує художню комунікацію, забезпечуючи контакт між автором і реципієнтом, розвиває емпатію.

Авторська інтермедіальна технологія покликана вирішити головні освітні завдання: забезпечити міжкультурний, міжмистецький та міждисциплінарний дискурси в процесі навчання; популяризувати мистецькі знання як важливий чинник інтелектуального, духовного й естетичного зростання особистості; актуалізувати комунікативну функцію мистецтва, зокрема розуміння мистецтва як знакової системи; активізувати комунікативну взаємодію учасників педагогічного процесу задля створення ціннісних міжсуб'єктних зв'язків; використовувати творчий потенціал художньої інформації у педагогічному спілкуванні; виявляти смислові домінанти художніх текстів (образів), простежувати й аналізувати їх трансформацію, пов'язану зі зміною медіаканалів; оновлювати зміст освітньої мистецької діяльності новими формами комунікації, застосовуючи комп'ютерні засоби та соціальні мережі; формувати системне (поліхудожнє) мислення майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

У третьому розділі **«Педагогічна система формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології»** висвітлено основні компоненти педагогічної системи формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології, запропоновано її структурно-функціональну модель, конкретизовано структурні складники педагогічної системи, розкрито ієрархічні зв'язки між ними.

Педагогічна система формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології постає цілісною конструкцією, яка охоплює теоретичну основу (засади формування означеної компетентності) і практичну (процесуальну) частину, власне інтермедіальну технологію, всі ресурси якої (мета, зміст, форми, методи, засоби) цілеспрямовано забезпечують ефективне функціонування педагогічної системи, активізують її самоорганізацію та синергетичне еволюціонування. Інтермедіальна технологія також має цілісну конструкцію, мету і результат комунікативної діяльності, рівні сформованості комунікативної компетентності студентів. Наочною ілюстрацією педагогічної системи є структурно-функціональна модель, у якій відображені сутнісні зв'язки між її складовими.

У запропонованій моделі (рис. 1) спроектовано три рівні системи: *концептуально-змістовий*, що розкриває логіку формування означеної компетентності та виявляється у змісті всієї моделі; *композиційний*, який простежується

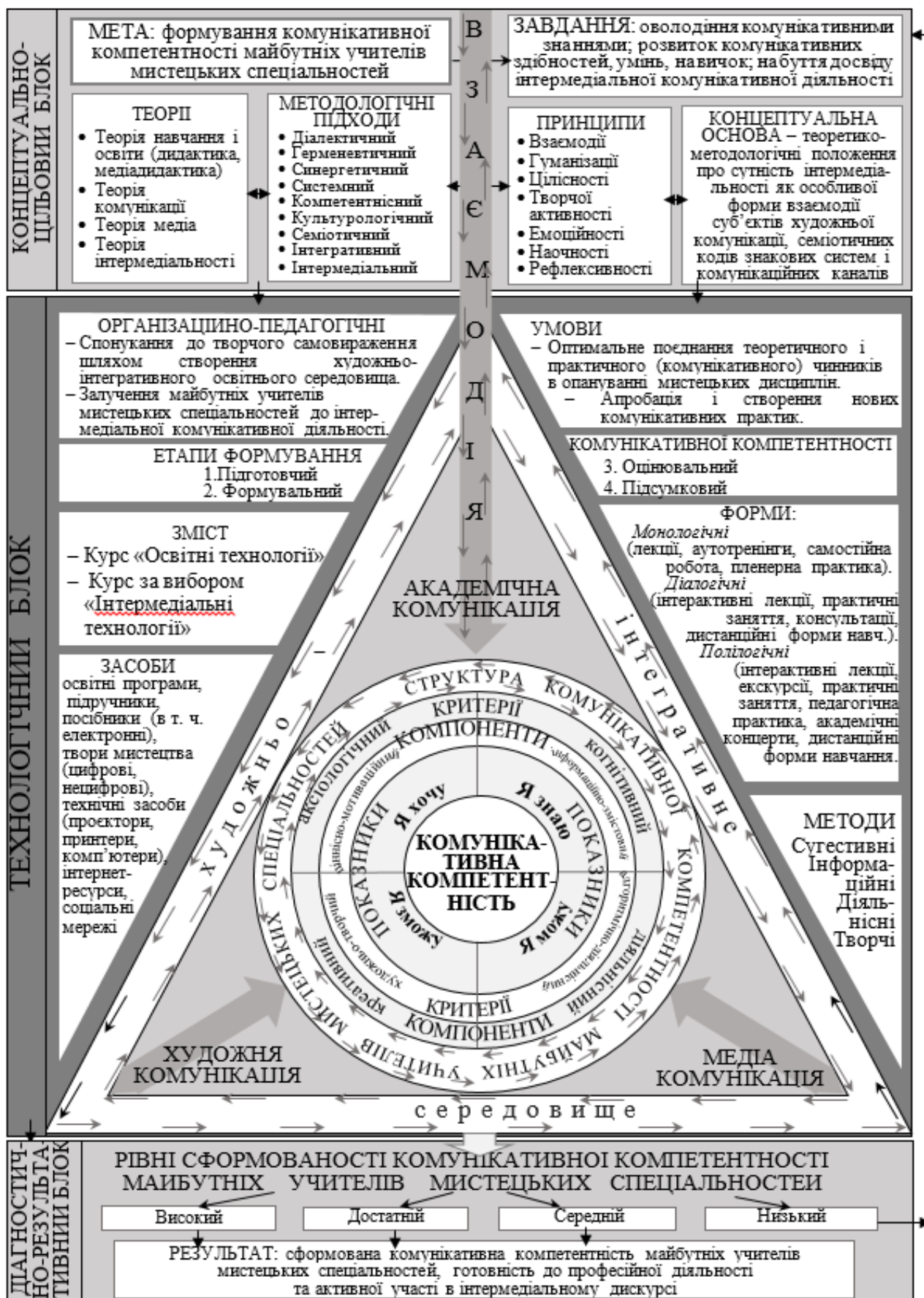

Рис. 1. Структурно-функціональна модель педагогічної системи формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології

завдяки розміщенню структурних елементів моделі за правилами композиційної організації зображальних елементів; *символічний*, котрий увиразнює символіку форми, що асоціативно пов'язана з сутністю об'єкта чи явища, з урахуванням психологічного впливу форм, фігур на людину (психогеомерії), надаючи їм значення семантичного об'єкта.

У моделі педагогічної системи візуалізуються три блоки: концептуально-цільовий, технологічний, діагностично-результативний. Така архітектура системи, що складається з трьох самостійних, але пов'язаних між собою спільним ідейним змістом або мотивом частин, властива мистецьким формам і відома під назвою «триптих», що в перекладі з грецької мови означає «складений утвір». Тричастинна композиційна форма є логічною структурною побудовою, здатною утримати дзеркально-симетричну рівновагу моделі з чіткою фіксацією стану суб'єкта щодо набуття навичок продуктивної комунікації: «до», «під час», «після».

Динамічність системи формування комунікативної компетентності зображено у моделі за допомогою стрілок із вказівкою напрямів руху: лінійного (вгору, вниз), що засвідчує ієрархічність, послідовність, логіку процесу, та колового (за годинниковою стрілкою, проти годинникової стрілки), що символізує повороти. У динаміці педагогічного процесу коловий рух уподібнюється руху по спіралі (що засвідчує циклічність) і виходу на новий рівень знань (комунікації) з опертям на попередній досвід. У композиційній побудові моделі використано досвід психогеомерії (С. Деллінгер) задля побудови такої конструкції, в якій геометричні форми – квадрат, трикутник, коло, прямокутник, зигзаг – виконують не лише схематично-композиційну функцію, а й постають семантичними об'єктами. Так, квадрат вказує на систематизацію знань, чіткість, інформативність; трикутник – на цілеспрямований рух до мети, впевненість, лідерство; коло є ознакою комунікабельності, толерантності, міжособистісної взаємодії; прямокутник, що тяжіє до квадрата, символізує тимчасову нестабільність, бажання переходу з нестійкого стану у стійкий, потребу стабільності; зигзаг символізує творчість, нестримне бажання змін, генерування креативних ідей, нестандартних рішень.

Ефективність процесу формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології забезпечується дотриманням таких організаційно-педагогічних умов: спонукання до творчого самовираження шляхом створення художньо-інтегративного освітнього середовища; оптимальне поєднання теоретичного і практичного чинників в опануванні мистецьких дисциплін; залучення майбутніх учителів мистецьких спеціальностей до інтермедіальної комунікативної діяльності; апробація і створення нових комунікативних практик.

Художньо-інтегративне середовище – це динамічний освітній простір, у якому відбувається обмін символічно-образною інформацією, поєднується міжсуб'єктна, міжмистецька, міжмедійна взаємодія, спрямована на пізнання учасниками спілкування мистецьких явищ і на самопізнання через комунікацію з мистецтвом. Створення такого освітнього середовища можливе за умови дотримання відповідних фізичних (дизайн інтер'єру), психологічних (усвідомлення себе і партнерів у спілкуванні як цінність), емоційних (доброзичлива атмосфера, емоційний резонанс), мовних (правила вживання української літературної мови, а також мови мистецтва),

дидактичних (мета, зміст, засоби, методи, форми комунікативної діяльності), технічних (мультимедійне забезпечення), технологічних (алгоритм процесу пізнання, побудова комунікативної стратегії) норм. У художньо-інтегративному середовищі здійснюється інтермедіальна комунікативна діяльність – умотивована, спроектована та організована взаємодія учасників педагогічного процесу (майбутніх учителів мистецьких спеціальностей), об'єднаних спільним пошуком нових знань, які набуваються за допомогою різноформатного сприйняття художньої інформації. Упродовж педагогічного спілкування в студентів формується здатність до взаємодії: з іншими учасниками комунікації (в межах академічної групи та за її межами); авторами мистецьких творів як суб'єктами художньої комунікації (безпосередні та опосередковані контакти); артефактами як об'єктами художньої комунікації; текстами (цифрового та нецифрового формату); художніми образами; засобами масової інформації; власним внутрішнім світом.

Важливим змістовим наповненням процесу формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецтва є курс «Освітні технології», який студенти опановують упродовж третього року навчання в педагогічних університетах. Зміст дисципліни для студентів мистецьких спеціальностей розроблено на основі освітньо-професійних програм спеціальності 014 «Середня освіта» («Образотворче мистецтво», «Музичне мистецтво»), норм і правил вищої університетської педагогічно-мистецької освіти. Змістові модулі навчальної дисципліни «Основи педагогічної майстерності» (модуль 1) та «Інтермедіальні технології» (модуль 2) містять необхідний обсяг професійно-педагогічних знань, на основі яких ефективно набуваються вміння і навички продуктивної комунікації з урахуванням специфіки мистецької галузі та сучасного інформаційного ресурсу.

Опановуючи новітні художньо-педагогічні технології у межах курсу за вибором «Інтермедіальні технології», майбутні вчителі мистецтва усвідомлюють важливість технологічного компонента професійної підготовки вчителя. Цьому сприяє опрацювання таких тем: «Медійний простір мистецтва (мистецтво як медіатехнологія)», «Інтермедіальна комунікативна діяльність учителя мистецтва», «Типологія інтермедіальних технологій», «Інтермедіальний аналіз художнього тексту (медіатексту)». Курси «Освітні технології», «Інтермедіальні технології» спрямовані на формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, здатних здійснювати інтегративний підхід у професійній педагогічно-мистецькій діяльності, поєднуючи різні способи засвоєння і відтворення знань (наукових – про природу, людину, суспільство, комунікацію, мислення) та мистецьких (відображення дійсності в чуттєвих образах); художні мови (знакові системи) й комунікативні художні практики, у тому числі медійні; різні точки зору учасників освітнього процесу (художнього дискурсу) задля перетворення знань у продуктивну дію.

На формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей орієнтовані майстер-класи, які проводяться щомісяця (жовтень – травень) на четвертому році академічного навчання. Опрацьовуються такі теми у формі прямого та опосередкованого (онлайн) спілкування: «Креативні техніки постановки запитань», «Як зробити молодь інновативною», «Інтермедіальний аспект комунікативної гри», «Інтермедіальний простір сучасної мистецької освіти»,

«Комунікативна компетентність учителя: сучасний формат», «Художня та медійна комунікації у просторі освіти», «Інтермедіальні комунікативні практики». Проведення майстер-класів із проблем педагогічної художньої комунікації у закладах вищої освіти розширює діапазон знань, пов'язаних з механізмами передачі мистецької інформації, а також специфікою зворотного зв'язку, який виникає між автором і реципієнтом.

Оптимізації процесу формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології сприяють відібрані *форми* організації комунікативної діяльності: монологічні, діалогічні, парні; *методи*: сугестивні (словесні (екфразис), розповідь; наочні (статичні й динамічні артефакти); практичні (аутотренінги, арт-терапевтичні вправи)); інформаційні (аудіальні (розповідь, бесіда, слухання музичних і літературних текстів); візуальні (перегляд художніх текстів, медіатекстів, прочитання музичних партитур, спостереження за живою скульптурою); кінестетичні (читання рельєфних картин, текстів зі шрифтом Брайля, перформанси, пантоміма); полімодальні (бесіда з використанням аудіо/відео/кінестетичної інформації, розповідь з використанням мультимедіа, імерсивні виставки, концерти, вистави, виставки)); діяльнісні (словесні (вербалізація художнього тексту, бесіди, діалоги, інтерв'ю); інтерактивні («Снігова куля», «6 капелюхів», «6 журналістських запитань», «Дерево рішень», «МАК», «Займи позицію» тощо); проблемно-пошукові (бесіди, дискусії, інтермедіальний аналіз, аргументація, «Концепт», «Кроссенс», «АБРС» тощо); практичні (усні й письмові комунікативні вправи); медійні («Караоке», створення власних медіатекстів)); творчі (словесні (моноформи, цифрові, фігуральні, персоніфіковані тексти); практичні (ритмічні й колірні імпровізації, інтермедіальні композиції); презентаційні (театралізація, перформанс, портфоліо, самопрезентація «Я–Бренд», медіапрезентації, у тому числі концерти, вистави, виставки)); *засоби*: навчальні книги (нормативні документи, підручники, навчальні посібники (в т. ч. електронні), хрестоматії, енциклопедії, словники, довідники, методичні рекомендації, спеціальна література); наочні посібники (ілюстрації, таблиці, плакати, моделі); інформаційні матеріали (відеоматеріали, твори мистецтва (цифрові, нецифрові), інтернет-ресурси, соціальні мережі); дидактичні матеріали (навчальні програми, анкети, питальники, тести, ситуативні й творчі завдання); технічні засоби (проектори, принтери, комп'ютери, смартфони); навчальні інструменти і приладдя (музичні інструменти, фарби, маркери, пластилін, глина, папір, нитки, тканини тощо); навчальні меблі (столи, мольберти, класні дошки, крісла, трибуни, дзеркала тощо), мультимедійні платформи (Moodle, Zoom, Google Meet, UberConference) та програми (Skype, Viber, MicrosoftWord, PowerPoint, Sony Vegas Pro, Prezi, Adode Photoshop, Corel Draw).

У четвертому розділі **«Експериментальна перевірка ефективності інтермедіальної технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей»** окреслено етапи організації педагогічного експерименту; схарактеризовано рівні сформованості комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей; розкрито організацію та методіку формувального етапу педагогічного експерименту; висвітлено результати експериментального дослідження та їх аналіз.

Логіка формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецтва на засадах інтермедіальної технології дала змогу спроектувати такі етапи дослідження: підготовчий (діагностичний), формувальний, оцінювальний, підсумковий. Відповідно до мети і завдань кожного етапу достосовувалися спеціальні методи, форми, засоби.

На *першому етапі* – підготовчому (діагностичному), який тривав упродовж 2015 – 2016 н.р., проводилася діагностика вихідного рівня сформованості кожного компонента комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей (студентів 4 року навчання першого рівня вищої освіти) за визначеними показниками; здійснювалися комплексні діагностичні процедури за допомогою відповідних методів (опитування, тестування, анкетування, міні-презентації (усні візитівки)). Поставлені завдання передбачали: 1) обґрунтування критеріїв, компонентів, показників та рівнів сформованості комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецтва; 2) вибір оптимальних психолого-педагогічних методів для визначення рівнів сформованості усіх компонентів комунікативної компетентності; 3) здійснення педагогічної діагностики рівнів сформованості комунікативної компетентності у студентів-бакалаврів за відповідними показниками перед початком педагогічного експерименту за вибраними методиками;

На *другому етапі* – формувальному – реалізувалася авторська концепція формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології, тобто впроваджувалася технологія інтермедіальної комунікативної діяльності. Формувальний етап експерименту тривав упродовж 2017 – 2019 рр. Завдання формувального етапу наукового дослідження були такими: 1) сформувати контрольні та експериментальні групи студентів за результатами констатувального експерименту; 2) упровадити в педагогічний процес закладів вищої освіти розроблену авторську структурно-функціональну модель педагогічної системи формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології; 3) реалізувати в комунікативній діяльності визначені організаційно-педагогічні умови ефективного формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців; 4) оптимізувати вплив художньо-інтегративного академічного середовища на процес формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

Третій етап – оцінювальний (2019 – 2020 рр.) – передбачав аналіз результатів упровадження інтермедіальної технології, який виявив здатність майбутніх учителів мистецьких спеціальностей до професійної діяльності, в основі якої – сформована комунікативна компетентність, зокрема комунікативні знання, уміння й навички, прояви творчої ініціативи в комунікації (комунікабельність), потреба в рефлексії, позитивна мотивація до різних форм комунікації, бажання створювати й презентувати власні мистецькі досягнення, розширювати художньо-естетичний досвід. Оцінювання результатів відбувалося з урахуванням основних видів (вербальної (усної, письмової) та невербальної (мови тіла)) комунікації: слухання, мовлення, читання, написання впродовж функціонування інтермедіальної

комунікативної діяльності, зокрема під час здачі заліку у формі усного діалогу та в процесі презентації власного портфолію.

На четвертому – підсумковому етапі (2020 р.) – систематизувався отриманий позитивний досвід процесу формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології, аналізувалися проблеми та ризики, які виникали на кожному з етапів формування зазначеної компетентності, що спонукало викладачів та студентів до прийняття мобільних альтернативних рішень, детального розгляду і вивчення проблемних питань з метою вдосконалення усієї системи мистецької освіти, коректувалася структура програми «Освітні технології» з урахуванням нових вимог до вчителя.

Констатуємо, що всі етапи педагогічного експерименту узгоджувалися з етапами формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, що здійснювалося на засадах інтермедіальної технології. Об'єктивне вивчення динаміки рівнів сформованості кожного компонента окресленої компетентності засвідчило ефективність упровадження інтермедіальної технології в освітній процес закладів вищої педагогічно-мистецької освіти, пов'язане з реалізацією визначених організаційно-педагогічних умов задля досягнення поставленої дидактичної мети. Аналіз результатів педагогічного експерименту передбачав порівняння цифрових показників вихідного і підсумкового рівнів сформованості комунікативної компетентності у контрольних і експериментальних групах. Візуалізація динамічних змін показників (рис. 2) загалом фіксує позитивний ефект від здійснення професійно-педагогічної комунікації з урахуванням традиційних форм, методів і засобів, усвідомлення суб'єктами ролі, місця і значення мистецтва та його комунікативних можливостей. Відтак упровадження інтермедіальної технології в освітню комунікативну діяльність дало можливість майбутнім учителям мистецтва осмислити (або наблизитися до осмислення) роль художньої комунікації для професійного становлення та особистісного розвитку в реаліях медіакультурного простору.

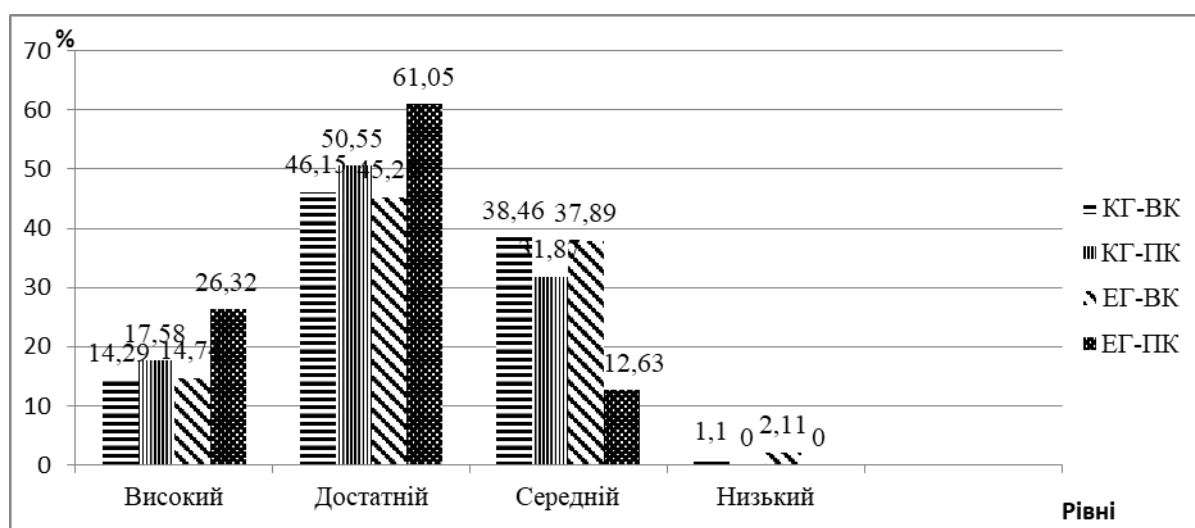

Рис. 2. Динаміка результатів формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей

Достовірність результатів експериментальної роботи доведено з використанням методів математичної статистики шляхом обчислення дисперсій для визначення F - критерію Фішера за формулою:

$$F_{emp} = \frac{\sigma_1^2}{\sigma_2^2}$$

де σ_1^2 – більша дисперсія, а σ_2^2 – менша дисперсія.

Дисперсії обчислювалися за формулою:

$$\sigma^2 = \frac{\sum f(x_i - \bar{x})^2}{N}$$

Де f – кількість майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, у яких виявлено сформованість відповідного рівня комунікативної компетентності.

$(x_i - \bar{x})$ – різниця між значенням у балах (5, 4, 3, 2) рівня сформованості комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей та величиною середнього бала (СБ);

N – кількість студентів КГ чи ЕГ, де обчислюється дисперсія.

Достовірність отриманих результатів встановлено шляхом зіставлення показників емпіричного F-критерію Фішера для кожної категорії груп (F_{emp} -КГ) та (F_{emp} -ЕГ) з показниками теоретичного F-критерію (F_{krit}]. За умови, коли число ступенів свободи перебуває в межах від 60 до 120 (це 91 (95) – 1 = 90 (94)), то показник F_{krit} має значення від 1,7 до 1,3.

Порівняльний аналіз обчисленого емпіричного показника критерія Фішера КГ засвідчив, що F_{emp} -КГ із значенням 1,11; 1,09; 1,05; 1,10 для різних компонентів і загальних показників сформованої комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей виходить за вказані межі. Для експериментальних груп F_{krit} перебуває в межах 1,7 – 1,3. Отже, F_{emp} -ЕГ з показниками 1,46; 1,43; 1,45; 1,46; підтверджує достовірність отриманих результатів.

Зростання середнього показника від 3,7 до 3,9 (на 0,2 балів) в КГ та від 3,7 до 4,1 балів (на 0,4 бала) в ЕГ свідчить про те, що в КГ ці зміни зумовлюються природним впливом традиційного процесу навчання, а в ЕГ є результатом упровадження інтермедіальної технології в навчальний процес закладів вищої освіти.

ВИСНОВКИ

1. Компетентнісний підхід в освіті передбачає розвиток ключових і предметних компетентностей особистості, які в результаті сприятимуть формуванню її загальної компетентності – інтегрованої характеристики, що охоплює знання, вміння, ставлення, цінності, досвід діяльності, поведінкові моделі тощо. В сучасному інформаційному світі загалом, а в освітній професійній сфері зокрема, ключовою компетентністю є комунікативна, адже будь-яка педагогічна задача розв'язується лише в комунікації – міжсуб'єктній взаємодії.

2. У результаті аналізу широкого спектра літератури (наукової та спеціальної педагогічної), де актуалізується роль комунікативних стратегій у побудові новітньої системи освіти, саме комунікація як системотвірний чинник різновекторної взаємодії елементів системи, активізуючи досвід природничо-наукових і гуманітарних наук, дисциплінує процеси освіти та самоосвіти, поєднує теорію і практику, оптимізує педагогічну дію через узгодження міжособистісних зв'язків, вирівнює амбівалентні персональні та інтерперсональні інтенції в універсальній інтегрованій сфері – комунікативному просторі. Багатоаспектність поняття «комунікація» пов'язана з етимологією цього слова, що має різні значення (зв'язок, спілкування, сполучення, взаємодія тощо); охоплює різні підходи до визначення терміна (вітчизняні, зарубіжні; філософський, психологічний, соціокультурний, педагогічний, художній, кібернетичний тощо), теорії, моделі (традиційні, новітні); види (академічна, художня, медійна). Фундаментальною ланкою, що об'єднує вищезазначені аспекти комунікації, є феномен взаємодії.

3. Проведений аналіз змісту і результатів наукових досліджень з проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей дав підстави для висновку, що в центрі уваги дослідників перебуває в основному питання культури спілкування та художньо-виконавської майстерності педагога в межах формування професійної компетентності. З'ясовано, що в контексті реформування національної системи освіти традиційні підходи до професійної підготовки майбутніх учителів мистецтва потребують перегляду й оновлення. Сучасний комунікативно-мистецький простір, окрім митців, створюють технологи (піарники, рекламисти, журналісти, іміджмейкери, спічрайтери та ін.), а участь учителів мистецьких дисциплін у цьому аспекті незначна. Проте роль учителя може змінитися, якщо він/вона оволодіє базовими знаннями з теорії комунікації та збагне потребу й необхідність формування комунікативних умінь і навичок з метою створення, передавання знакових повідомлень інтермедіального типу. Успіх спілкування значною мірою залежатиме від обраного каналу зв'язку чи їхнього поєднання. Це дає підстави актуалізувати проблему формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей як системного процесу, що здійснюється в умовах освітнього (художньо-інтегративного) середовища та вибудовується за законами художньої комунікації. Цілісність комунікативної компетентності вчителя мистецтва як певної системи осмислюється в єдності чотирьох компонентів: ціннісно-мотиваційного, інформаційно-змістового, алгоритмічно-діяльнісного, художньо-творчого. Сукупність мотивів, ціннісних орієнтирів, комунікативних знань, умінь, практичного досвіду особистості у спілкуванні з мистецтвом і суб'єктами художньої комунікації, індивідуальних і колективних творчих ініціатив здатна забезпечити ефективне управління комунікативною діяльністю у професійному становленні майбутніх учителів освітньої галузі «Мистецтво».

4. Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження склали діалектичний, герменевтичний, синергетичний, системний, культурологічний, семіотичний, компетентнісний, інтегративний, інтермедіальний підходи, що дозволило визначити

концептуальні положення формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей. Згідно з авторською концепцією, формування окресленої компетентності відбуватиметься більш ефективно, якщо буде здійснюватися на засадах інтермедіальної технології, що інтегрує взаємодію суб'єктів комунікації, знакових систем (художніх мов) і різноформатні канали комунікації; формування комунікативної компетентності буде успішним, якщо будуватиметься на принципах взаємодії, гуманізації, цілісності, творчої активності, емоційності, наочності, рефлексивності; розгортатиметься поетапно в умовах художньо-інтегративного середовища, динамізованого синергією академічної, художньої та медійної комунікації, в якому розвиток поліхудожнього мислення особистості відбуватиметься паралельно з набуттям естетичного досвіду та розкриттям особистісних смислів.

5. Відповідно до положень концепції спроектовано структурно-функціональну модель педагогічної системи формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології, яка охоплює три блоки: концептуально-цільовий (мета, завдання, теоретична база дослідження, методологічні підходи, принципи, концептуальні положення); технологічний (організаційно-педагогічні умови, алгоритм формування комунікативної компетентності, зміст, форми, методи, засоби); діагностично-результативний (результат сформованості комунікативної компетентності за відповідними рівнями: високий, достатній, середній, низький).

У запропонованій моделі виокремлено три рівні, які утворюють її цілісність: *концептуально-змістовий*, що розкриває логіку процесу формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології і виявляється у змісті всієї моделі; *композиційний*, який простежується завдяки продуманому розміщенню структурних елементів моделі за правилами композиційної організації зображальних елементів; *символічний*, який увиразнює символіку форми (і кольору), що асоціативно пов'язана з сутністю об'єкта чи явища, з урахуванням психологічного впливу форм (кольорів), фігур на людину (психогеометрії). Інтермедіальна технологія як спеціально організована комунікативна взаємодія суб'єктів освітнього процесу постає функціональним компонентом системи.

6. До сучасного технологічного освітнього інструментарію запропоновано долучити інтермедіальну технологію, тлумачену на загальнонауковому рівні як спосіб організації комунікативного простору, в якому поєднуються різні форми медіа; на загальноінформаційному – як спосіб організації (впорядкування) інформації, в якій поєднано різні форми та формати медіа. На конкретно-предметному рівні (у площині мистецької освіти) – як процесуальний компонент освіти: спосіб організації комунікативної діяльності суб'єктів педагогічного процесу з метою створення художньо-інтегративного середовища для формування поліхудожнього мислення особистості в умовах інтерактивного навчання.

Обґрунтування та практичний досвід застосування інтермедіальної технології в закладах вищої освіти засвідчили, що вона надає широкі можливості учасникам

академічної спільноти для розширення комунікативних зв'язків задля реалізації власного компетентнісного потенціалу в професійній діяльності та житті з урахуванням особливостей медіакультури, сприяє активізації навчальної, зокрема комунікативної, діяльності через безпосереднє заглиблення у глобальний інформаційний простір, в якому на перетині сім'юсфери (системи знаків і значень), медіасфери (мережі інформаційних каналів) набувається особистісний когнітивно-емоційний досвід особистості. Інтермедіальна технологія покликана внести в комунікативне середовище академічного навчання можливість вільної рефлексії, бажання бути учасником захоплюючої гри смислотворення, яку пропонує світ мистецтва зі своїми унікальними художніми кодами, невичерпним ресурсом сенсів і значень.

7. Ефективність формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей забезпечується дотриманням організаційно-педагогічних умов, а саме: спонукання до творчого самовираження шляхом створення художньо-інтегративного освітнього середовища; оптимальне поєднання теоретичного і практичного (комунікативного) чинників в опануванні мистецьких дисциплін; залучення майбутніх учителів мистецьких спеціальностей до інтермедіальної комунікативної діяльності; апробація і створення нових комунікативних практик.

8. Експериментальна перевірка ефективності інтермедіальної технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей засвідчила її функціональність і дієвість у контексті професійної підготовки вчителя. Аналіз динаміки рівнів сформованості окресленої компетентності студентів контрольних і експериментальних груп виявив такі результати змін: збільшилася кількість студентів з високим рівнем на 3, 29% у КГ і на 11, 58% в ЕГ; збільшилася кількість студентів з достатнім рівнем на 4,4% у КГ і на 15,79% в ЕГ; зменшилася кількість студентів з середнім рівнем на 6, 59% у КГ і на 25, 26% в ЕГ; зменшилася кількість студентів з низьким рівнем на 1,1% у КГ і на 2,11% в ЕГ. Динаміка змін формувального етапу експериментальної роботи та підсумки результатів педагогічної практики студентів у закладах загальної середньої освіти підтвердили правильність робочої гіпотези, що дало змогу констатувати ефективність інтермедіальної технології та доцільність її застосування для формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Подальшої наукової розробки потребують такі напрямки: впровадження інтермедіальної технології в систему післядипломної педагогічної освіти; осучаснення освітніх програм з методики навчання інтегрованої галузі «Мистецтво»; розроблення наукового і теоретико-методичного супроводу для застосування інтермедіальної технології в мистецькій педагогічній діяльності; розширення інформаційного забезпечення новітніх художніх практик.

**Основні положення та висновки дисертації відображено
у таких авторських публікаціях:**

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

1. Лупак Н. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецтва: засади інтермедіальної технології: монографія / за наук. ред. Г. В. Терещука. Тернопіль: Підручники і посібники, 2020. 452 с.
2. Лупак Н. М. Особистісна спрямованість мистецької освіти (культурологічний аспект). *Вища освіта України. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології»*, 2008. Вип. 3 (2). С. 106–111.
3. Лупак Н. М. Формування компетентностей вчителя мистецьких дисциплін. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія.: Педагогіка і психологія*. Ялта, 2008. Вип. 19 (2). С. 53–59.
4. Лупак Н. М. Вербальний опис музичного тексту як елемент художнього аналізу. *Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія*. Донецьк, 2009. Вип. 6 (160). С. 121–127.
5. Лупак Н. М. Мистецький діалог в освіті. *Людинознавчі студії. Серія.: Педагогіка*. Дрогобич, 2009. Вип. 19. С. 197–211.
6. Лупак Н. М. Використання ігрових моделей у педагогічній практиці. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія.: Педагогіка і психологія*. Ялта, 2010. Вип. 24 (2). С. 75–82.
7. Лупак Н. М. Концепція діалогу культур в сучасній системі освіти. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2010. Вип. 22. С. 246–251.
8. Лупак Н. М. Медіакультура як фактор розвитку особистості в умовах глобалізації інформаційного простору. *Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія.: Педагогіка, психологія і соціологія*. Донецьк, 2010. Вип. 7 (167). С. 19–23.
9. Лупак Н. М. Педагогічна творчість як наукова (фахова) проблема. *Молодь і ринок*. Дрогобич, 2014. Вип. 7 (114). С. 37–41.
10. Лупак Н. М. Інноваційна практика художніх трансформацій: інтермедіальний аспект мистецької освіти. *Директор школи, ліцею, гімназії / Спеціальний тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»*. Київ, 2018. Вип. 6 (2). Т. II (80). С. 135–149.
11. Лупак Н. М. Педагогічна інноватика у вищій школі в контексті світових тенденцій розвитку освітніх систем. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: педагогіка*, 2018. Вип. 1. С. 12–19.
12. Лупак Н. М. Інтермедіальні технології в системі мистецької освіти як педагогічна інновація. *Педагогічні науки*, 2018. Вип. LXXXIV (2). С. 127–132.
13. Лупак Н. М. Комунікативна компетентність майбутніх учителів мистецьких спеціальностей як предмет наукового дослідження. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія*, 2018. Вип. 2 (8). С. 188–191.

14. Лупак Н. М. Комунікація як феномен взаємодії у контексті нової парадигми освіти. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Педагогіка*, 2018. Вип. 3. С. 37–47.

15. Лупак Н. М. Синергетичний аспект комунікативної взаємодії суб'єктів освітнього процесу в умовах педагогічного університету. *Інноваційна педагогіка*, 2018. Вип. 7. С. 121–132.

16. Lupak N. M. Communicative competence of future teachers of artistic disciplines: definition of concept. *East European Science Journal*, 2019. Вип. 5 (45). С. 50 – 53.

17. Лупак Н.М., Водяний Б.О. Мистецька освіта в Україні: комунікативний аспект. *Science Review*, 2019. Vol. 8(25). Р. 24–29.

18. Лупак Н. М. Культурносеміотичний, медіатехнологічний, комунікативний підходи у дослідженні поняття «інтермедіальність». *Science Review*, 2019. Vol. 6 (23). Р. 21–27.

19. Lupak N. M. Methodological approaches to the formation of communicative competence of future teachers of artistic disciplines. *The European Journal 2 of Humanities and Social Sciences*, 2019. Vol. 3. Р. 60–65.

20. Лупак Н. М. Структура комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких дисциплін: сучасний формат. *International Academy Journal Web of Scholar: multidisciplinary scientific edition*, 2019. Vol 4(34). Р. 32–38.

21. Лупак Н. М. Художня комунікація в площині мистецької освіти: теорія, практика, інновації. *Мистецтво та освіта: науково-методичний журнал*, 2019. Вип. 1(91) С. 6–11.

22. Melnychuk I., Lupak N., Pryshlyak O., Bloshchynskiy I. Media communication in the system of higher education as a modern technological component of students' vocational training. *Revista Dilemas contemporáneos: Educación, Política y Valores*, 2019. Special Edition (VII). URL: <https://www.dilemascontemporaneoseducacionpoliticaayvalores.com/en/edici%e2%99%80n-2013/year-vii-special-edition-october-2019/> (*Web of Science*)

23. Lupak N., Kopotun I., Hamsa A., Albul S., Panova S. Creation of Cluster and Tools for Improving the Professional Competence of Future Educators. *European Journal of Educational Research*, 2020. Volume 9, Issue 2, 709-716. Scopus / URL: <http://www.eu-jer.com/> (*Scopus*)

24. Лупак Н. М. Організаційно-педагогічні умови ефективного функціонування інтермедіальної комунікативної діяльності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей у закладах вищої освіти. *Vector of modern pedagogical and psychological science in Ukraine and EU countries: Collective monograph. Part 2*. Riga: Izdevniecība «Baltija Publishing», 2020. Р. 409 – 426.

25. Лупак Н. М. Сучасні вимоги до вчителя мистецтва. *Мистецтво та освіта: науково-методичний журнал*, 2020. Вип. 3(97). С. 2–6.

26. Лупак Н. М. Концепція інтермедіальної комунікативної діяльності у системі професійної підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: Збірник наукових праць, 2020. Вип. 69. Т. 3. С. 15–20.

27. Лупак Н. М. Інтермедіальна технологія формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецтва: структурно-функціональна модель. *International Journal of Innovative Technologies Social Science*. №1(22). Warsaw: RS Global Sp.zo.o., 2020. С. 3–9.

Опубліковані праці апробаційного характеру

28. Лупак Н. М. Інтерактивна модель навчання – важливий засіб створення сприятливого освітнього середовища. *Підготовка майбутніх учителів до реалізації державного стандарту початкової загальної освіти: матеріали регіонального науково-практичного семінару* (Тернопіль, 29-30 квітня 2013 р.). Тернопіль, 2013. С. 80–82.

29. Лупак Н. М. Технологія портфоліо як інструмент педагогічної діагностики. *Психологія та педагогіка сучасності: проблеми та стан розвитку науки і практики в Україні: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції* (Львів, 26-27 серпня 2016 р.). Львів, 2016. С. 64–67.

30. Лупак Н. М. Інтерактивні вправи з метафоричними асоціативними картами в педагогічній практиці. *Наука та освіта в умовах трансформації суспільства: IV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція: тези доповідей: Ч.2* (Дніпро, 28 лютого 2018 р.). Дніпро: НБК, 2018. С. 27–31.

31. Лупак Н. М. Комунікативний аспект мистецької освіти. *Стан та перспективи розвитку педагогіки та психології в Україні та світі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 31 серпня – 1 вересня 2018 р.). Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2018. С. 35–36.

32. Лупак Н. М. Синергетична комунікація суб'єктів навчального процесу в умовах сучасної університетської освіти: *Modern educational space: the transformation of national models in terms of integration: Conference Proceedings* (Leipzig, October 26, 2018). Leipzig: Baltija Publishing, 2018. P. 22–24.

33. Лупак Н. М. Інноваційний підхід до формування комунікативної компетентності сучасного вчителя мистецьких дисциплін. *International Multidisciplinary Conference «Key issues of education and sciences: development prospects for Ukraine and Poland»* (Stalowa Wola, 20-21 July 2018). Stalowa Wola: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. P. 143–146.

34. Лупак Н. М. Інтермедіальний аналіз художніх текстів у навчальній діяльності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей. *Proceedings of XXIX International scientific conference «Way to science»* (Morrisville, October 6, 2018). Morrisville: Lulu Press, 2018. P. 91–94.

35. Лупак Н. М. Мистецька освіта в інтермедіальному вимірі. *Мистецтво у нелінійному просторі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (Тернопіль, 25 жовтня 2018 р.). Тернопіль, 2018. С. 12.

36. Лупак Н. М. Світоглядна функція мистецької освіти. *Освіта і наука в умовах глобальних трансформацій: матеріали II Всеукраїнської наукової*

конференції. Ч. 1. (Дніпро, 26-27 жовтня 2018 р.). Дніпро: СПД «Охотнік», 2018. С.135–136.

37. Лупак Н. М. Впровадження освітніх технологій та інновацій у практику роботи вищих навчальних закладів. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: матеріали XXXIV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Переяслав-Хмельницький, 30 березня 2018 р.). Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 34. С. 270–272. Режим доступу: <http://confscientific.webnode.com.ua>

38. Лупак Н. М. Медіакомпетентність сучасного вчителя мистецьких дисциплін. *Сучасний рух науки*: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Дніпро, 1-2 жовтня 2018 р.). Дніпро: міжнародний електронний науково-практичний журнал «Way Science». Режим доступу: <https://intscience.wixsite.com/conf>

39. Лупак Н. М. Діалоговий характер медіакомунікації в освітньому середовищі. *Вплив досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 8–9 березня 2019 р.). Харків: «Центр педагогічних досліджень», 2019. С. 45–47.

40. Лупак Н. М. Інтермедіальні аспекти комунікації в площині мистецької освіти. *Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали Міжнародної наукової конференції (Дніпро, 29–30 березня 2019). Дніпро: СПД «Охотнік», 2019. С. 176–177.

41. Лупак Н. М. Діалектичний підхід до формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецтва. *Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: літні диспути*: матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Дніпро, 1–2 серпня 2019). Дніпро, 2019. С. 403–406.

42. Лупак Н. М. Інтермедіальність як феномен художньої інтеграції. *Нова українська школа: теорія і практика реалізації інтегрованого підходу*: матеріали Міжнар. наук. конф. (Тернопіль, 17–18 травня 2018 р.). Тернопіль: Вектор, 2018. С. 235–238.

43. Лупак Н. М. Педагогічне спілкування в умовах художньо-інтегративного середовища. *Актуальні наукові дослідження в сучасному світі*: матеріали LVII Міжнародної наукової конференції (Переяслав-Хмельницький, 26-27 січня 2020 р.). Переяслав-Хмельницький, 2020. Вип. 1(57). Ч. 6. С. 93–96.

44. Лупак Н. М. Комунікативна діяльність майбутніх учителів мистецьких дисциплін у педагогічних університетах. *Професійна компетентність учителя Нової української школи: формування, розвиток та удосконалення*: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. (Тернопіль, 22 травня 2020 р.). Тернопіль, 2020. С. 163–165. Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/15781>

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

45. Лупак Н. М. Педагогічна майстерність. Тести: навч. посіб. для студ. вищ. педаг. закл. осв. Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. 96 с.

46. Лупак Н. М. Зошит для практичних робіт з курсу «Основи педагогічної майстерності»: навч. метод. посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Тернопіль: СПДФО «Калашник Т. Б.», 2011. 104 с.

47. Лупак Н. М. Освітні технології. Тести: навч. посіб. для студ. вищ. педаг. закл. осв. Тернопіль СПДФО «Калашник.Т. Б.», 2013. 127 с.

48. Освітні технології у короткому викладі: навчально-методичний посібник / О. І.Янкович, Л. М. Романишина, М. М. Бойко, Н. М. Лупак, Л. М. Паламарчук. Тернопіль: Астон, 2013. 160 с.

49. Лупак Н. М. Освітні технології у схемах і таблицях: навч. посіб. для студ. вищ. педаг. закл. осв. Тернопіль: СПДФО «Калашник Т. Б.», 2016. 122 с.

50. Pryshlyak O, Lupak N. Including intercultural competence in foreing language teaching classroom: readiness of Ukrainian teachers of English. *Збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка»*, 2019. Вип. 8/40. С. 185–200.

АНОТАЦІЇ

Лупак Н. М. Теорія і практика формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології. Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2021.

Розроблено й обґрунтовано концепцію та педагогічну систему формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології, яка охоплює концептуально-цільовий, технологічний, діагностично-результативний блоки та їхнє змістове наповнення.

Обґрунтовано теоретико-методологічні засади інтермедіальної технології у вигляді трьох базових концептів: методологічного, теоретичного, технологічного як педагогічної системи (стратегії і тактики) інноваційного типу з позиції міждисциплінарного підходу.

Визначено організаційно-педагогічні умови, форми, методи і засоби інтермедіальної комунікативної діяльності, які сприяють ефективному формуванню комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

Ключові слова: майбутні вчителі мистецьких спеціальностей, інтермедіальна технологія, комунікація, комунікативна компетентність, художня комунікація, медіакомунікація, художньо-інтегративне середовище, структурно-функціональна модель, система формування комунікативної компетентності.

Лупак Н. М. Теория и практика формирования коммуникативной компетентности будущих учителей художественных специальностей на основе интермедиаальной технологии. Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2021.

Разработана и обоснована концепция и педагогическая система формирования коммуникативной компетентности будущих учителей художественных специальностей на основе интермедиаальной технологии, которая охватывает концептуально-целевой, технологический, диагностически-результативный блоки и их содержательное наполнение.

Обоснованы теоретико-методологические основы интермедиаальной технологии в виде трех базовых концептов: методологического, теоретического, технологическо как педагогической системы (стратегии и тактики) инновационного типа с позиции междисциплинарного подхода.

Определены организационно-педагогические условия, формы, методы и средства интермедиаальной коммуникативной деятельности, способствующие эффективному формированию коммуникативной компетентности будущих учителей художественных специальностей.

Ключевые слова: будущие учителя художественных специальностей, интермедиаальная технология, коммуникация, коммуникативная компетентность, художественная коммуникация, медиакоммуникация, художественно-интегративная среда, структурно-функциональная модель, система формирования коммуникативной компетентности.

Lupak N. M. Theory and Practice of Formation of Communicative Competence of Future Teachers of Artistic Specialties on the Principles of Intermedial Technology. Manuscript.

Dissertation for obtaining a scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Vocational Training. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, 2021.

The problem of formation of communicative competence of future teachers of art on the basis of intermedial technology has been covered in the dissertation. From the view of an interdisciplinary approach, the theoretical and methodological provisions of this technology as a pedagogical system of innovative type have been revealed. Intermediality has been seen as a special form of interaction of the subjects of art communication, semiotic codes of sign systems and communicative channels (media). Interdisciplinary discourse has been expressed by extrapolation of the concept of “intermediality” from the field of comparative studies (comparative literature) into the field of artistic pedagogy, in particular, an art-integrative educational environment in which communication plays a key role. The content and structure of communicative competence of future teachers of art has been developed. The following components of communicative competence have been

singled out: valuable-motivational, information-content, algorithmic-active, artistic-creative. It has been developed and substantiated the concept of formation of communicative competence of future teachers of artistic specialties, which concentrates the principles of intermediate technology in the form of three basic concepts: *methodological* (expresses the relationship and interaction of different approaches: dialectical, hermeneutic, synergetic, systemic, competence, culturological, semiotic, integrative, intermedial), *theoretical* (identifies a set of basic concepts and categories, definitions and theories, without which it is impossible to understand the essence of the studied phenomenon, is based on the principles of pedagogical innovation, theory of dialogue of cultures, theoretical positions on the interaction of the subjects of artistic and communicative activity, essence of professional creative development of future teacher of art, etc.), *technological* (correlated with the pedagogical mastery (art) of educator (technology as an art – a doctrine of mastery), expresses the coherence of the process of formation of communicative competence of future teachers of artistic specialties, organization of intermedial communicative activity). The system of formation of communicative competence of future teachers of artistic specialties on the principles of intermedial technology that includes constructive components (conceptual-target, technological, diagnostic-resultative blocks and their content), levels of formation of communicative competence (low, medium, sufficient, high), organizational and pedagogical conditions, stages (preparatory, formative, evaluative, final), content, forms, methods and means of formation of communicative competence of future teachers of artistic specialties, has been substantiated.

A new pedagogical technology – the intermedial – has been created as a separate functional component of the system, which provides the formation of the ability to communicate innovatively in future teachers of artistic specialties, and unfolds in an art-integrative educational environment with a help of various communicative channels. The technology is based on an innovative author's theoretical and methodological approach – the intermedial, which contributes to the expansion of the communicative worldview of future teacher's personality through the synchronization of communicative signals, coming from different media channels. It has been discovered the essence and investigated the specificity of phenomena of “art communication”, “media communication”, “intermedial technology”, “art-integrative environment” in the context of artistic education. It has been improved content and structure of communicative competence (its criteria, components and indicators have been defined) of future teachers of artistic specialties on the principles of intermedial technology; content, forms, methods and means of formation of communicative competence of future teachers of artistic specialties, taking into account the pedagogical potential of this technology. The definition of the concept of communicative competence of future teachers of artistic specialties in the system of professional pedagogical competence in accordance with the tendency of modernization of the educational field of “Art” has been further developed.

Key words: future teachers of artistic specialties, intermedial technology, communication, communicative competence, art communication, media communication, art-integrative environment, structural-functional model, system of formation of communicative competence.

Підписано до друку 05.02.2021 р.
Формат 60x 84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний 80 г/м². Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 02/21/2-1

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. +38 (097) 988-53-23

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.
ФОП Осадца Ю.В.